

Veluwse heideschappen begrazen de Lemelerberg

Na in eerdere nummers de relatie tussen natuurbeheer en zeldzame huisdieren in de provincies Friesland, Groningen en Drenthe te hebben verkend, doet Zeldzaam Huisdier dit voor dit nummer in Overijssel. Deze reportages waren onderdeel van de voorbereiding voor de inspiratiedag 'Maak Nederland zeldzaam mooi', waarvan in dit nummer ook een verslag staat.

Hans Dijkstra is ruim vijftien jaar in dienst van stichting Landschap Overijssel. Sinds 1999 is hij terreinbeheerder van natuurterrein het Reestdal en sinds 2003 ook van de Lemelerberg: twee van de in totaal 52 gebieden die de organisatie in beheer heeft. De gebieden zijn totaal verschillend. Is de Lemelerberg, tussen Dalfsen en Ommen, een hoog gebied met bos en heide, het Reestdal is een laag gelegen beekdal met veel hooilanden. Het ligt op de grens tussen

Overijssel en Drenthe. Het zuidelijke deel is in beheer bij Landschap Overijssel, het noordelijke bij Het Drentse Landschap. De verschillende natuurgebieden vragen ook om een verschillende aanpak.

Natuurgebied de Lemelerberg

Sinds 1970 is natuurgebied de Lemelerberg in het bezit van Landschap Overijssel. Deze berg is 77,9 meter hoog en is daarmee een van de hoogste punten van de

provincie Overijssel. De berg, een stuwwal ontstaan in de ijstijd, bestaat voornamelijk uit zand, grind, klei en keileem. In de jaren zeventig is men op de berg al met natuurbeheer begonnen. Er was veel bebossing. Vooral op het hoogste punt was de heide verdwenen. Daar is men dan ook als eerste begonnen met de houtopslag te verwijderen met als doel de heide weer te laten ontwikkelen. Door de zure regen en de stikstofdepositie ontstond er een sterke vergrassing. Een reden temeer voor een andere aanpak.

In 1979 werd, ter begrazing, een kudde Veluwse heideschappen ingezet. Die moest de vergrassing en andere ongewenste opslag wegvreten. Door een mix van werkzaamheden als kleinschalig maaien, begrazen en handmatige verwijdering is nu een mooi gevarieerd landschap ontstaan.

Vergrassing en verjonging

In 2006-2007 stak het heidehaantje plotse-ling de kop op. Deze bladkever vreet struikheide en dan vooral de verouderde gedeel-ten. In die twee jaar zijn tientallen hectare heide, verspreid over het terrein, afgestor-ven. Op de plaatsen waar de heide was afgestorven, kwam er weer vergrassing. Door een intensieve begrazing is die weer tenietgedaan, met als resultaat dat de heide weer terug is gekomen.

Het heidehaantje steekt nog regelmatig de kop op. Mogelijk door een te uniforme en oudere heide, waardoor mosvorming ont-staat. Mos geeft een vochtige laag, waar-door er gunstige omstandigheden voor de larven van het kevertje ontstaan. Vergras-sing en daarna verjonging van de heide zijn echter zeer gunstig voor andere zeldzame diersoorten als de zandhagedis, de tapuit

's Nachts produceren de schappen mest in de schaapskooi

en de nachtzwaluw. In de praktijk zie je op de berg een dambordstructuur van oude en nieuwe heide die zeer gunstig is voor de variatie in de heidevelden en diersoorten. Het heidehaantje heeft dus een grote bijdrage geleverd aan het versterken van de biodiversiteit op de berg.

Terreinbeheer Lemelerberg

Landschap Overijssel had voor het beheer van de natuurgebieden de Lemelerberg en het Wierdenseveld twee schaapskuddes, ieder met een eigen herder. De twee totaal verschillende natuurgebieden vergden ook een verschillende aanpak. Heeft de Lemelerberg een harde en droge ondergrond, het Wierdenseveld heeft een zachte bodem. Het is een voormalig hoogveengebied dat door verdroging veel last heeft van vergrassing.

Om het hoogveengebied te herstellen en te behouden is het waterpeil kunstmatig verhoogd. Daardoor treedt vernatting op. Met als gevolg een uitbundige groei van allerlei veenplanten en mossen. Een van de uitbundige groeiers is het pijpenstootje. Het is een snelgroeiende, eiwitrijke, grasachtige plant. De schapen zijn er dol op. Door dat voedselrijke menu zijn de scha-

Een koppeltje Veluwse heideschapen

Leen de Vos

pen die dat terrein begrazen zwaarder en dikker. Gecombineerd met het minder slijten van de hoefjes op de zachtere ondergrond leidde dit tot meer kreupelheid en vaker bekappen; dus meer werk. Toen door overheidsbezuinigingen een van beide kuddes verkocht moest worden, was het niet verassend dat de keus viel op die van het Wierdense veld. De 240 ooiën grazen nu in een natuurgebied in Dussen, vlakbij Dordrecht.

De schaapskudde

Omdat de Lemelerberg geografisch de meeste affiniteit heeft met de Veluwe is er destijds, mogelijk, voor het Veluwse heidschaap gekozen. De kudde bestaat uit 240 moederdieren. In februari werpen circa 200 ooiën gezamenlijk circa 200 lammeren.

Nu het Landschap maar één kudde tot zijn beschikking heeft, dient deze twee natuurterreinen te begrazen. In de zomer lopen de schapen op het Wierdenseveld. Dat is in de wintermaanden te nat, er is dan ook onvoldoende voedsel beschikbaar. Van half september tot half mei worden ze ingezet op de Lemelerberg. Ecologisch gezien is dit voor de kwetsbare fauna in het broedseizoen op de Lemelerberg gunstig. Anita Wichers, parttime herderin, trekt vier dagen per week met de kudde over de terreinen. De overige dagen nemen vrijwilligers haar taak waar. Overdag grazen de dieren op de natuurterreinen, maar ze overnachten in de schaapskooi. Daarmee voorkomt men dat er te veel mest op het veld achterblijft. Door het overnachten in de kooi met potstal krijgt men de beschikking over organische mest. Die wordt gebruikt op de roggeakkers. Het stro wordt,

Schaapsherder Anita Wichers met haar kudde

soms vermengd met heidemaaisel, weer gebruikt als strooisel in diezelfde kooi.

Erkend fokcentrum

Dankzij een gericht fokbeleid is de kudde door de SZH erkend als fokcentrum voor het Veluwse schaap. Jaarlijks worden, middels de rammenpool, een aantal nieuwe fokrammen uitgewisseld. Tijdens mijn bezoek werden twintig jonge rammen geselecteerd. Na getest te zijn op scrapie werden uit deze groep tien exemplaren gekozen die op de Posbank ingezet worden als fokram. De gemiddelde leeftijd van de kudde is ongeveer zes-en-een-half jaar.

Ieder jaar wordt een deel vervangen door jonge ootjes uit eigen aanwas. Zo rond september gaan de rammen bij de ooiën. In februari komen dan de eerste lammeren. Na het lammeren worden de moeders met lam eerst even apart gezet. Enkele dagen later brengt men weer meer dieren bijeen. De ooiën met twee- en eenlingen blijven van elkaar gescheiden. Dit met het oog op de extra benodigde voeding.

In juni worden de schapen geschoren. Doordat op de Lemelerberg veel jeneverstruiken voorkomen, zitten er veel doorns en stekeltjes in de wol. Daardoor is die niet van topkwaliteit. Met een lage prijs als gevolg. ●